

Parenting Support in Community Settings: Parental needs and effectiveness of the Home-Start program

J.J. Asscher

Samenvatting (Dutch summary)

Ouders spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van kinderen. Uit onderzoek blijkt dat de opvoeding van kinderen in de eerste vijf levensjaren bijzonder van belang is. Niet alleen ontwikkelen kinderen tijdens deze periode zelf-regulatieve vaardigheden, maar ook heeft allerlei probleemgedrag dat later in het leven optreedt vaak zijn oorsprong al in de vroege kindertijd. Het welzijn van ouders en opvoedingsgedrag tijdens deze periode zijn sterk gerelateerd aan de ontwikkeling en het functioneren van kinderen. Volgens het bio-ecologische model, vindt ontwikkeling plaats binnen de verschillende systemen of contexten waarin het kind functioneert. Met name de interacties tussen deze verschillende systemen lijken van belang: veranderingen binnen één aspect van een systeem, kunnen doorwerken alle andere systemen.

In een poging deze interacties te beïnvloeden zijn opvoedingsondersteuningsinitiatieven ontwikkeld. Veronderstelling is dat, door (onderdelen van) één van de systemen te beïnvloeden, de andere systemen mee zullen veranderen. Een aanname van een aantal opvoedingsondersteuningsprogramma's is dat, door het welzijn van de moeder te veranderen, zowel opvoedingsgedrag als gedrag van het kind zullen mee veranderen. Tot nu toe wordt opvoedingsondersteuning vaak gericht op 'risico' gezinnen, waarbij verschillende risicofactoren aanwezig zijn, terwijl een uitgangspunt van opvoedingsondersteuning is dat het laagdrempelig is en open staat voor alle gezinnen die er behoefte aan hebben.

Er zijn twee redenen waarom dit promotieonderzoek zich richtte op opvoedingsondersteuning in de algemene bevolking. Ten eerste is het van belang te weten of mechanismen die gevonden zijn in klinische – of risicogroepen ook gevonden worden binnen een ‘normale’ groep. Daarom is bekeken of er behoefte aan opvoedingsondersteuning is in een groep uit de ‘algemene bevolking’. Ten tweede is het belangrijk om te bepalen of een laagdrempelige interventie die opgezet en uitgevoerd is in de praktijk effectief kan zijn. Veel onderzoek naar de effectiviteit van opvoedingsondersteuningsprogramma’s richt zich op Amerikaanse programma’s die ontwikkeld en uitgevoerd zijn door universiteiten. Het is echter juist belangrijk om te kijken of een niet-Amerikaans, op de praktijk gebaseerd programma daadwerkelijk effectief zou kunnen zijn.

Deze dissertatie had drie doelen. Het eerste doel was te kijken of er behoefte aan opvoedingsondersteuning was in een niet-klinische onderzoeksgroep die geworven was uit de algemene bevolking. Als er behoefte aan opvoedingsondersteuning bestond binnen deze groep, was het de bedoeling vast te stellen waardoor deze steunbehoefte werd bepaald. Voor het tweede doel van dit promotieonderzoek werd specifieker naar één bepaald opvoedingsondersteuningsprogramma, waarvan de organisatiestructuur en achtergrond verschillen van de Amerikaanse opvoedingsondersteuningsprogramma’s gekeken, en werd gekeken of dit programma, Home-Start, ‘werkt’ in de zin dat er, conform de programmatheorie, veranderingen in het welzijn van de moeder, veranderingen in opvoedingsgedrag en veranderingen in kindprobleemgedrag waren opgetreden. Het derde doel was nog iets specifieker. Hierbij werd gekeken of er een differentieel effect was van Home-Start voor bepaalde gezinnen binnen de onderzoeksgroep of als gevolg van bepaalde variaties binnen het programma.

Het eerste doel was dus het in kaart brengen van de prevalentie van behoefte aan opvoedingsondersteuning en bepalen of deze steunbehoefte samenhangt met probleemgedrag van kinderen en negatief opvoedingsgedrag. Daarnaast was een doel te kijken of steunbehoefte samenhangt met de aanwezigheid van risico- en protectieve factoren. Hiertoe werden 177 moeders

met een kind tussen de 1.5 en 3.5 jaar oud uit de algemene bevolking geworven. Uit de resultaten van de eerste studie bleek dat een aanzienlijk deel van de moeders in de algemene bevolking behoefte had aan opvoedingsondersteuning. Deze steunbehoefte hing samen met probleemgedrag van het kind en met negatief opvoedingsgedrag. Depressieve stemming van de moeder, moeilijk temperament van het kind en het totaal aantal risicofactoren voorspelden de steunbehoefte significant. Tevredenheid met steun (en niet het aantal steunbronnen) had een protectieve werking. Blijkbaar rapporteerden de moeders 'terecht' steunbehoefte, in de zin dat objectief vaststelbare problemen en risicofactoren daaraan gerelateerd waren.

De tweede studie richtte zich op het Home-Start opvoedingsondersteuningsprogramma. Bij 54 moeders en hun 1.5-3.5 jaar oude kind, die 6 maanden deelnamen aan het Home-Start opvoedingsondersteuningsprogramma, werden zelfrapportage en observatiegegevens verzameld op twee tijdstippen. Deze gegevens werden vergeleken met een vergelijkingsgroep die bestond uit moeders met een vergelijkbare hoeveelheid stress en steunbehoefte die geworven waren in een regio waar Home-Start (nog) niet was opgezet. De resultaten laten vooruitgang zien in het welzijn van de moeder (toename in ervaren opvoedingscompetentie en een afname in depressieve stemming), in opvoedingsgedrag (toename van positief opvoedingsgedrag en een afname van negatief opvoedingsgedrag) en een afname van probleemgedrag van het kind. Sommige verbeteringen (zoals bijvoorbeeld de afname van het probleemgedrag van het kind) traden op in zowel de Home-Start als de vergelijkingsgroep en zijn daarom niet aan Home-Start toe te schrijven.

De derde studie richtte zich op het differentiële effect van kenmerken van de deelnemende gezinnen, programmakenmerken en hun interactie op de veranderingen in opvoedingsgedrag van moeders die deelnamen aan het Home-Start opvoedingsondersteuningsprogramma. De resultaten bevestigen eerdere bevindingen dat effecten van kenmerken van deelnemende gezinnen en van programmakenmerken verschillen per gekozen uitkomstmaat. In het algemeen bleken kenmerken van de deelnemende gezinnen vrij weinig effect te hebben. Van de acht predictoren die we

hebben onderzocht, bleken er slechts vier (geslacht van het kind, inkomen, ervaren sociale steun, en opleidingsniveau van de moeder) effect te hebben op enkele uitkomstmaten. Deze resultaten suggereren dat Home-Start even effectief is voor alle deelnemende gezinnen. De intensiteit van het programma was het enige kenmerk dat veranderingen in twee uitkomstmaten beïnvloedde. Er was een interactie effect tussen één kenmerk van het programma (intensiteit) en verschillende kenmerken van deelnemende gezinnen in het voorspellen van afwijzing en negatieve controle. Deze resultaten laten zien dat het nuttig is om ook interacties tussen gezins- en programmakenmerken te bekijken bij het bestuderen van de effectiviteit van opvoedingsondersteuningsprogramma's.

Kortom, een substantieel deel van de moeders uit de 'algemene bevolking' met een kind tussen de 1.5 en 3.5 jaar oud, heeft behoefte aan opvoedingsondersteuning. Deze behoefte aan opvoedingsondersteuning hangt samen met problemen in de gezinnen. Het hebben van steunbronnen waarmee de moeders tevreden zijn, kan de steunbehoefte verminderen. Daarnaast werd de effectiviteit van een opvoedingsondersteuningsprogramma, Home-Start, bekeken. Home-Start verandert het welzijn van de moeder en beïnvloedt verschillende opvoedingsgedragingen. Hoewel het aantal kinderen in de Home-Start groep dat in de klinische CBCL range scoorde significant verminderd was na afloop van Home-Start, was de afname van kindprobleemgedrag in de Home-Start groep niet groter dan in de vergelijkingsgroep. Het interventiemodel, dat suggereerde Home-Start het welzijn van de moeder beïnvloedt, dat dan weer opvoedingsgedrag beïnvloedt dat dan op zijn beurt weer kindgedrag verandert, wordt maar deels ondersteund door deze gegevens. Ouderlijk welzijn en enkele opvoedingsgedragingen veranderen inderdaad. Veranderingen in het probleemgedrag van kinderen zijn echter (nog) niet opgetreden. Vervolgonderzoek is nodig om te bepalen of de veranderingen blijven bestaan en om te kijken of er misschien nog meer effecten gevonden worden.

Er zijn weinig effecten gevonden van kenmerken van het programma of van het deelnemende gezin op effectiviteit van het programma. Dit suggereert dat Home-Start even

effectief is voor alle deelnemende gezinnen. Het feit dat er maar weinig effecten gevonden zijn, kan echter ook verklaard worden door dat onze onderzoeksgroep te klein was om verschillen binnen de groep te vinden. De huidige studie was één van de eersten waarin de 'fit' tussen programma en deelnemer kenmerken in relatie tot de effectiviteit vastgesteld wordt. Hoewel slechts weinig significante effecten gevonden werden, willen we toch het belang van dit onderwerp in de evaluatie en verbetering van opvoedingsondersteuningsprogramma's benadrukken.

Dit onderzoek heeft verschillende beperkingen. De eerste is dat de onderzoeksgroep vrij klein is. Om met name conclusies te kunnen trekken over subgroepen, zijn grotere onderzoeksgroepen nodig. Een andere beperking die met de onderzoeksgroep te maken heeft, is het feit dat er maar weinig etnische minderheden aan het onderzoek deelnemen. Een laatste probleem is dat bepaalde kenmerken van de Home-Start en de vergelijkingsgroep verschilden bij de eerste meting, hetgeen de mogelijkheid om verschillen die bij een latere meting gevonden worden toe te schrijven het Home-Start programma beperkt.

Toekomstig onderzoek naar de steunbehoefte van moeders met jonge kinderen zou zich moeten richten op de vraag of steunbehoefte nou een variabel of stabiel concept is. Dat geeft de mogelijkheid om steun bijvoorbeeld tijdens een bepaalde leeftijd van het kind aan te bieden. Toekomstig onderzoek met betrekking tot Home-Start zou eerst longitudinaal moeten kijken welke effecten er gehandhaafd worden, of of er eventueel nieuwe effecten opgetreden zijn. Daarnaast zou toekomstig Home-Start onderzoek zich moeten richten op de vraag of een specifieke gedragsmanagement component (waarbij moeders geleerd wordt met specifiek probleemgedrag van het kind om te gaan) aan het huidige Home-Start toegevoegd zou kunnen worden, speciaal voor moeders met kinderen met gedragsproblemen. Toekomstig onderzoek zou ook moeten proberen om grotere onderzoeksgroepen bij het onderzoek te betrekken om zo ook de relatie tussen de 'fit' tussen deelnemer en programmakenmerken en programma effectiviteit beter te begrijpen.

Dit onderzoek heeft verschillende praktische implicaties. Ten eerste suggereert het aantal moeders dat steunbehoefte rapporteert dat dit soort programma's actiever aan gezinnen met een kind in deze leeftijdsgroep aangeboden en gepromoot zouden moeten worden. Om dat te bereiken en moeders met steunbehoefte tijdig op te kunnen sporen, zouden wellicht steunbehoefte vragenlijsten opgenomen kunnen worden in de normale consultatiebureau bezoeken. Daarnaast benadrukken deze studies het belang van evaluatie van opvoedingsondersteuningsprogramma's, vooral die programma's die reeds wijd verbreid gebruikt worden. Om dit soort evaluatiestudies mogelijk te maken, zouden programma aanbieders het evalueren van effectiviteit en het daarvoor informatie verzamelen structureel in hun werk moeten inbouwen.